

Проф. Панайотис Корлирас

ПРОМЕНЯЩИ СЕ ПЕРСПЕКТИВИ В ТЕОРИЯТА НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ПОЛИТИКА *

Разгледана е еволюцията на теорията на икономическата политика през втората половина на XX век. В нейното развитие са разграничени три периода. Първият е непосредствено след Втората световна война и е обозначен като “време на оптимизъм” – време на вяра в ползата от намесата на държавата в икономиката и растяща роля и функции на правителствата. Вторият (60-те – 70-те години на XX век) е “време на съмнения” – години на сериозно преосмисляне възможностите на икономическата политика на основата на най-новите развития на макроикономиката и на стесняване ролята на държавата в икономиката. Особено внимание е отделено на третия етап, който обхваща последните двадесет години на XX век. Тогава се утвърждава принципно нов подход към изучаването на икономическата политика, свързан с развитието на Новата политическа икономия.

JEL: E61; E65; E66

Общата рамка

Традиционно икономическата политика се изучава като “програма”, включваща цели, обекти и инструменти в контекста на теоретична рамка, която разглежда правителствените действия като необходими за постигането на “социален оптимум”. Основните причини за подобни действия, които обосновават икономическата роля на държавата, са две: първо, свободната пазарна икономика може и да не постигне оптимална по Парето ситуация в резултат от пазарни несъвършенства, външни ефекти или неочаквани шокове. Второ, дори ако Парето-оптимално конкурентно равновесие може да бъде постигнато, стои въпросът кое от тези равновесия е “най-доброто”, т.е. кое кореспондира на предпочитанията на обществото, изразени от функцията на социалното благосъстояние, и оттук въпросът за преразпределителната роля на държавата. Като резултат на икономическата политика може да се гледа като на “коригираща програма”, отнасяща се до проблемите на разпределението на ресурсите и на дохода, също както и проблемите на пълната заетост, ценовата стабилност и растежа.¹

* Доклад на проф. Корлирас (Атински университет по икономика и бизнес, Гърция) изнесен на конференция “Икономическата теория в началото на XXI век: постижения, проблеми и перспективи”, проведена на 21-22.IV.2005 г. в ИУ – Варна.

¹ Класическите препратки (позовавания) в кейнсианската традиция и икономическа школа са: *Tinbergen, J. On the Theory of Economic Policy. Amsterdam, North-Holland, 1952* и *Musgrave, R.A.*

Накратко, икономическата политика е необходима, когато основните проблеми, отнасящи се до ресурсната ефективност, справедливостта при разпределението и макроикономическата стабилност, не са постигнати по задоволителен начин единствено от пазарните сили.

Освен това, ако някой поддържа идеята, че свободната пазарна система притежава саморегулиращи се възможности и така да постига ресурсна ефективност и макроикономическа стабилност, тогава ролята на икономическата политика би била ограничена само до справедливостта при доходното разпределение. И тогава, ако в добавка към това се отстоява идеята, че концепцията за икономическата справедливост е неуловима или дори е илюзия,² ролята на икономическата политика би била дори още по-ограничена - до обхвата на "минималната държава". В този случай икономическата политика се намалява до "не-програма" ("non-agenda"), с предназначението да върши малко повече от това да охранява свободата, да защитава правата на индивидите и да доставя традиционни услуги като вътрешния ред и отбраната.

От казаното дотук можем да представим подреждане на възгледите за икономическата политика в зависимост от отношението към тези фундаментални въпроси. Една "центристка" гледна точка би признала необходимостта от активна икономическа политика в качеството ѝ на правителствени действия, наложени от причини, свързани с разпределението на ресурсите, справедливостта и стабилността. Една "дясноцентристка" гледна точка би приела преразпределителната и стабилизационната роля на икономическата политика, но в същото време би минимизирала нейната алокативна роля, ръководена от вярата, че свободната пазарна икономика е в основата си ефективна. Една "консервативна" гледна точка би премахнала преразпределителната функция на икономическата политика, а при по-крайна версия би поставила под въпрос нейната стабилизационна роля.

От другата страна на спектъра една "лявоцентристка" гледна точка в добавка към центристката програма би отредила по-голяма ангажираност на икономическата политика с проблемите на разпределението на ресурсите и справедливостта при преразпределението и по този начин би предоставила по-широка роля на публичния сектор в сферата на производството и намесата в разпределението на ресурсите, с обществена собственост и определена степен на планиране. На последно място, в края на спектъра възгледите на "дирижистите" биха

The Theory of Public Finance. New York, McGraw-Hill, 1959, гл. 1. Най-добрата философска публикация в тази линия на анализ, с утилитаристки и неокантиански основи е на Rawls, J. A Theory of Justice. Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1971.

² Вж. "Илюзията на социалната справедливост" от Фр. Хайек (Law, Legislation and Liberty. London, Routledge, 1982, Vol. 2). За философските основания на тази школа на мисълта относно "минималната държава" вж. Nozick, R. Anarchy, State and Utopia. New York, Basic Books, 1974.

максимизирали икономическата роля на държавата с широкото използване на обществена собственост и централизирано планиране, предполагащо по същество замяната на пазарната система от съветски тип икономика.

В рамките на тази обща схема променящите се перспективи в теорията на икономическата политика през последния половин век отразяват както измененията в историко-политическите условия, така и развитието на икономическите доктрини. Всъщност, изучавайки измененията във възгледите относно икономическата политика, изследователят може да проследи историята на икономическата мисъл от по-добра перспектива, защото те са тясно свързани с фундаменталните въпроси на икономикса като социална наука.

Години на оптимизъм

В годините, последвали възстановяването след края на Втората световна война, докато страните от комунистическия режим се развиват при повече или по-малко твърд модел на планова икономика, пазарно-ориентираните западни икономики възприемат комбинация от “центристка” и “лявоцентристка” гледна точка относно икономическата политика. Годините до края на 60-те, са период на възходящо развитие на кейнсианската революция, доминирането на теоретична парадигма, която провъзгласява необходимостта от активна, т.е. дискреционна икономическа политика. Терминът “фина настройка” става ключова дума за икономистите заедно с дълбоко вкоренен оптимизъм, че правилствата, използвайки умело наличните средства на икономическата политика, могат да постигнат своите задачи, респ. своите цели. Травматичният период между двете световни войни, когато изобилието беше последвано от изключителен песимизъм, предизвикан от Великата депресия, изведе на преден план въпроса за способността на капиталистическата пазарна икономика да осигурява пълна заетост, ценова стабилност и икономически растеж.

Обратно на имплицитната посткласическа вяра, че саморегулиращата се пазарна система е ефективна, накратко обозначавана в теоретичната литература като “закон на Сей”, същността на кейнсианската революция беше да обърне причинно-следствената верига - не предлагането създава своето търсене (където всички получени доходи са също и изразходвани), а търсенето определя предлагането (степената на използване на факторите на производството, главно труда, зависи от очакванията на производителя за продажбите, т.е. от очакваното търсене). Този “принцип на ефективното търсене”, макар и стара концепция в икономическата теория (от Малтус, Сисмонди, Маркс и др.), е изместен поради доминирането на неокласическата идея за оптимизационното микроикономическо поведение.

Подобна метафора (в основата си "a fallacy of composition") приема, че макроикономиката е проста агрегация на микроикономиката (крайтъгълен камък на по-късно появилата се идея за микроикономическите основи на макроикономиката) и че икономическата система "трябва" да притежава същите свойства, както оптималното поведение при индивидуалните решения. Очевидно тази гледна точка пренебрегва напредъка в микроикономическата теория през 30-те години на XX век (от Е. Чембърлейн, Дж. Робинсън и П. Срафа върху несъвършената конкуренция), а също многобройната литература относно бизнес-цикъла. Принципът на "ефективното търсене" на Кейнс, т.е. аналитичната основа на дискреционната икономическа политика и също основният аргумент в подкрепа на по-активната икономическа роля на държавата, по това време е само очевидната реакция на една система, която почти се е провалила не само с катастрофални икономически, но също и политически отклонения.

Годините на оптимизъм съвпадат с нарастването на ролята на икономическата политика, главно поради причини, свързани със справедливостта при разпределението и макроикономическата стабилност (т.е. използването на дискреционна фискална и парична политика), а в много европейски страни - с нарастваща роля на публичния сектор (от селективни национализации до методите на "индикативното планиране"). Целите са амбициозни и инструментите на политиката се разглеждат като достатъчни - справедливост при преразпределението трябваше да се постигне чрез данъчната и доходната политики, ефективност при разпределението на ресурсите - чрез разходи на публичния сектор и правила на разпределението на кредита, и макроикономическа стабилност (което първоначално се разбира в смисъл на пълна заетост) - чрез фина настройка на фискалната и паричната политики (ориентирани основно към поддържането на равнище на съвкупното търсене, което премахва разрива между фактическия и потенциалния обем производство). Правителствените бюджетни дефицити са просто необходимост в борбата срещу безработицата, докато фискалната дисциплина (отново метафора от микро- към макроикономиката) е сведена до идея, доминирана от фискална целесъобразност. Възприетата икономическа роля на държавата не е заплахата, всъщност тя е полезна и системата работи. До към края на 60-те години западните икономики имат задоволителни темпове на растеж, относителна ценова стабилност и сравнително високо равнище на заетост. В същото време преразпределителните дейности на държавата заедно с напредъка в областта на социалното благосъстояние (например осигуряването на общодостъпно образование и здравеопазване, гарантирана пенсионна система и др.) работят като щит срещу изкусителните обещания за "социалистически рай" от страна на развиващите се икономики от Съветския блок и техните западни симпатизанти.

Крайният резултат на тази линия на разбиране и действие е появата на свръхнараснал публичен сектор и система на ориентирани към рентата (rent-seeking) социални групи (например някои мощни профсъюзи и субсидирани бизнеси), които постепенно се превръщат в значителна тежест за икономиката. Забавянето на западните икономики вследствие на двете последователни енергийни кризи през 70-те години и увеличаващият се натиск от започналата глобализация хвърлят първите съмнения относно това дали е възможно да се поддържа възприетият курс. Растящите държавни дефицити, които трябваше да се финансират чрез заемане от постоянно либерализиращия се световен капиталов пазар, поставиха ограничения на икономическата политика.

Крахът на Бретън-Уудската система показва, че икономическата политика не е просто вътрешна работа и че моделът на затворена икономика, в рамките на който могат да се упражняват различни комбинации на икономическата политика, върви към своя край. Възгледът на Кейнс да се предпази демократичното общество от опасността от нацизъм и комунизъм чрез осигуряването на пълна заетост посредством фискалната политика е вече остарял. Новото настроение е срещу по-голямата икономическа роля на държавата и икономическата теория скоро се приспособява към тази нагласа. Единственото, което не се очакваше по това време, беше евентуалният крах на съветската система, което лиши западните страни от "алтернатива".

Време на съмнение

В периода от края на 60-те и през 70-те години теорията на икономическата политика претърпява драматични изменения като отражение на съответстващите развития в макроикономическата теория само за да бъдат последвани по-късно от изместване на ориентацията на политиката от лявоцентристки към дясноцентристки възгледи. Корените на тези развития могат да се проследят, от една страна, до практическите трудности, дължащи се на стагфлационната криза през този период, която поставя под въпрос ефективността на кейнсианската парадигма, и от друга (вероятно като последица), до възраждането на стария спор "правила срещу дискреция".

Един устойчив компромис (trade-off) между безработица и инфлация (известен като Крива на Филипс) може да осигури удобна рамка за избор в политиката, като различните "предпочитани" комбинации обясняват различните политически избори, правени от правителствата на основата на установената от тях функция на социалното благосъстояние. Ако обаче този компромис не е стабилен, рамката на икономическата политика не е здрава. Конкретният повод, който възпламени противопоставянето, беше вероятността насочената срещу безработицата политика чрез управление

на съвкупното търсене не само да не успее да я намали, но ако се прилага постоянно, да доведе само до ескалация на инфлацията. Общата картина на подобна перспектива беше дадена от М. Фридман в неговото известно "Обръщение на президента" (Presidential Address), в което той представя глобална гледна точка за валрасианска икономика, в която е в сила класическата дихотомия между реалните и монетарните аспекти.

Всъщност Фридман въвежда концепцията за "естествената норма на безработица" като "онова равнище, което може да бъде изведено от системата от уравнения на валрасианското общо равновесие, ако приемем, че в тях са вградени действителните структурни характеристики на трудовите и стоките пазари, вкл. пазарните несъвършенства, стохастичните колебания в търсенето и предлагането, разходите за събирането на информация за свободните работни места и трудовите възможности, разходите за мобилността и т.н."³ В такъв контекст паричната политика (проблемът на Фридман) трябва да се занимава само с ценовата стабилност, докато безработицата трябва да бъде оставена да гравитира около "естествената" си норма. От аргументите на Фридман произтичат два извода: първо, не само паричната, а макроикономическата политика като цяло трябва да се концентрира върху постигането на ценова стабилност, единствената осъществима цел; второ, икономическата политика трябва да се основава на "стабилни правила", което улеснява формирането на очаквания у индивидуалните субекти и да се изостави политиката на "фината настройка", която има дестабилизиращ ефект. Влиятелната публикация на Фридман, макар и да третира една голяма тема, без да осигурява солидни аналитични основания, съвпада с теоретичните разработки на редица други икономисти, които оказват огромно влияние върху макроикономиката и теорията на икономическата политика.

Преди всичко трябва да споменем статиите, съдържащи се във влиятелния "Том на Фелпс" върху "Микроикономически основи на теорията за инфлацията и безработицата",⁴ която послужи като сигнал за фундаментална промяна в макроикономиката - оттогава всяка достойна за уважение макроикономическа теория трябва да има солидни микроикономически основи, базирани върху допускането за индивидуално оптимизационно поведение. Преходът от микрооптимизация към макроизводи е бил пълен и все още доминира в икономическата теория.

³ *Friedman, M.* The Role of Monetary Policy. - The American Economic Review, 1968, публикувано повторно в неговата книга *The Optimum Quantity of Money and Other Essays*. Chicago, Aldine, 1969.

⁴ *Phelps, E. S. et al.* Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory. New York, Norton, 1970. За ефектите на благосъстоянието и икономическата политика на тези микро-макро модели вж. *Phelps, E. S.* Inflation Policy and Unemployment Theory. New York, Norton, 1972.

Нещо повече, новата концепция за макроравновесието произтича от “рационалността” на индивидуалните агенти, което придава на оптимизационния принцип особена характеристика - рационалността се базира на пълно знание, вкл. и на способност да се прогнозира. В такава рамка всяко отклонение от Валрасовото равновесие се обяснява на основата на асиметричната информация (разглеждана като главното несъвършенство на конкурентната пазарна система) или на базата на възможността за неочаквани действия на политиката, които могат да “заблудят” индивидуалните субекти. В тази концептуална рамка изводите за теорията на икономическата политика са очевидни. Не само че дискреционната политика е “безплодна”, тъй като тя не може да окаже влияние върху “естествените”, т.е. структурните характеристики на икономиката, но също е и неефективна и потенциално разрушителна, а в дългосрочния период тя е “неутрална”.

Тези развития отбелязват пълен “завой в парадигмата” или появата на нова изследователска програма. Кейнсианската парадигма беше базирана върху твърдението, че посредством манипулиране на елементите на съвкупното търсене дейците на икономическата политика са в състояние да постигат определени цели, ако приемем, както смята Ян Тинберген, че съществува същият брой инструменти, колкото е броят на целите. Формалистичният аргумент на Тинберген е валиден от гледна точка на макроикономика, в която има място за активна правителствена политика. Това е кейнсианският възглед за вродено нестабилна икономика, която се нуждае от дискреционна стабилизация - аргумент, предложен от кейнсианци като Фр. Модилиани,⁵ в подкрепа на стабилизационната политика. Според “Новата макроикономика” обаче икономиката се разглежда като вродено стабилна, управлявана от рационални оптимизационни микрорешения и поради това не се нуждае от активна стабилизационна политика. С други думи, ние трябва да се откажем от управление на съвкупното търсене (като безполезно, неефективно и разрушително) и да се фокусираме само върху политики, насочени към структурните аспекти на икономиката като стигането на по-гъвкави пазари и по-добра информация в името на по-точни очаквания и прогнози. В течение на дълъг период целите на икономическата политика са били предоставени на две различни мрежи от действия - ценовата стабилност трябвало да се постигне чрез стабилни и надеждни правила на парична експанзия, а намаляването на безработицата - чрез “структурни реформи” по пътя на постигането на по-гъвкави трудов и продуктови пазари. Ако тези резултати предполагат намалена икономическа роля на държавата, толкова по-добре - “Новият макроикономикс” възражда “нова

⁵ *Modigliani, F.* The Debate Over Stabilization Policy. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.

класическа” школа на икономическата мисъл,⁶ в която на публичния сектор е отредена минимална роля, утвърждавайки по този начин извършващия се преход към дясноцентристки или извън тях възгледи.

Новата класическа макроикономическа теория достига своя връх, като възприема много силна версия за “рационалността”, базирана върху математическия модел на Джон Мут, известен като “хипотезата за рационалните очаквания”. Според нея индивидуалните субекти имат рационално поведение в степента, в която тяхното поведение и решения са основани върху пълно знание за равновесното решение на модела, който действително управлява работата на икономиката, и по-нататък - върху точните предвиждания за действията и резултатите на всяко действие на икономическата политика. Според Томас Сарджънт, водещ привърженик (заедно с Нейл Уолъс) на тази линия на разсъждения, “рационалните очаквания са равновесна концепция, която може да се прилага към динамични икономически модели, които притежават елементи на “самоотнасяне” (“self reference”), т.е. модели, в които ендегенните променливи са под влиянието на очакванията за бъдещите стойности на тези променливи от страна на субектите в модела”.⁷

Използването на рационалните очаквания като работещ принцип в макроикономическата теория, получило голям тласък от работите на Р. Лукас и др.,⁸ има очевиден приложен в теорията на икономическата политика. Тъй като прогнозите оказват влияние върху резултатите и резултатите оказват влияние върху очакванията, равновесието при рационални очаквания е фиксирана точка при преминаването от очаквания към резултати и от резултати към очаквания, в които последните създават резултати, затвърждаващи първоначалните очаквания. Ако приемем, че индивидуалните субекти не могат да бъдат оставени да правят систематични грешки, всяка идея за равновесие (индивидуално, а оттук и макроикономическо) предполага, че то може да бъде постигнато само когато очакванията се формират “рационално”. Тази концепция за “самоотнасянето” е, по такъв начин, еквивалентна на самосбъдващи се очаквания или тавтология. Тя обаче има последици за икономическата политика, извикани на живот от прочутата “критика на Лукас” за валидността на иконометричните модели, използвани от

⁶ Вж. прекрасното изложение на Hoover, K. *The New Classical Macroeconomics*. Oxford, Blackwell, 1988).

⁷ Sargent, T. *Rational Expectations*. – In: *The New Palgrave Dictionary of Economics*. London, Macmillan, 1987, Vol. 4. Вж. също Sargent, T., N. Wallace. *Rational Expectations and the Theory of Economic Policy*. - *Journal of Monetary Economics*, 1976 и *Rational Expectations and Economic Policy*. Fischer, St. (ed.). Chicago, University of Chicago Press, 1980.

⁸ Вж. статиите в Lucas, R. E. Jr. *Studies in Business-Cycle Theory*. Cambridge, Mass., The MIT Press, 1981, а също статиите в *Modern Business Cycle Theory*. Barro, R. J. (ed.). Oxford, Blackwell, 1989.

кейнсианците (и някои други) с цел да се направи симулация и да се оценят политическите действия. Ако във всеки такъв иконометричен модел параметрите се изчисляват от данни, създадени от съществуващия режим на икономическа политика, получените в резултат оценки могат да доведат до подвеждащи прогнози за това какво ще се случи при друг режим на икономическа политика. Това означава, че иконометричните модели се нуждаят от често преразглеждане и не са подходящи за симулации на икономическата политика. Тъй като субектите се държат “рационално”, икономическата политика, в степента, в която не се придържа към стабилни и стабилизиращи правила, а вместо това е ангажирана с дискреционни действия и упражнения, става нерелевантна.

Новата перспектива

Същността на Новата класическа макроикономика може да бъде сведена до две основни идеи: първо, че икономиката е винаги в състояние на равновесие или поне винаги се стреми към такова състояние, и второ, че “парите са неутрални”. Тази гледна точка има важни приложения за теорията на икономическата политика, с пълен завой от кейнсианската активистка рамка към вратата в “стабилни правила”. Новата гледна точка е била представена от теоретична рамка, според която паричната политика може да определя само темпа на инфлация, докато нормата на безработица, в дългосрочния период и с напълно приспособили се очаквания, е на своето “естествено” равнище (в контекста на вертикална Крива на Филипс). Проблемът, пред който се изправя икономическата политика, е двояк: трябва ли да се реагира на краткосрочните отклонения от очакваното дългосрочно равновесие и кое е “най-доброто” стабилно правило, което да бъде възприето от икономическата политика?

Група икономисти, известни като “новите кейнсианци”, предлагат серия от аргументи с цел да обяснят на основата на оптимизиращото микроикономическо поведение на трудовия и продуктовете пазари, че новата класическа парадигма не е валидна в краткосрочния период и следователно има място за коригираща активна икономическа политика.⁹ Тези аргументи защитават съществуването на краткосрочни негъвкавости (rigidities) и отсъствието на пълно приспособяване към идеалното равновесие като систематични несъвършенства, които не изискват непременно стабилни правила на политиката и вместо това дават възможност за известна степен на дискреционна политика. Дългосрочната

⁹ Вж. *Okun, A. Prices and Quantities*. Oxford, Blackwell, 1981 и серията публикации в двата тома на *New Keynesian Economics*. N. Gregory Mankiw and D. Romer (eds.). Cambridge, Mass., The MIT Press, 1991.

гледна точка обаче е същата и мястото за дискреционна политика е малко - от фискалната целесъобразност на бюджетните дефицити новата ортодоксия изисква балансиран бюджет и оптималното правило на паричната политика трябва да е съвместимо с нулева инфлация.

Днес виждаме приложението на тази гледна точка в Пакта за стабилност и растеж в ЕС и в приоритета на антиинфлационната цел в действията на Европейската централна банка.¹⁰ Макар че на практика много правителства, вкл. и американското, следват един гъвкав подход, основите на съвременната теория на икономическата политика са далеч изместени от първоначалната кейнсианска идея за вродено нестабилна икономическа система, която се нуждае от коригираща дискреционна политика. Вместо това новата теоретична рамка приема една глобална гледна точка за съществуването на постоянно естествено равновесие, което само по изключение изисква някои краткосрочни приспособявания и иначе почива върху дългосрочни стабилни правила.

През последните двадесет години се появи нова тенденция в теорията на икономическата политика, която вече създаде масивна и нарастваща библиография. Това е “новата политическа икономия” или “политически икономикс”, чиято основна цел е “да обясни икономическата политика в модерните демокрации”, в смисъл, че “ние преди всичко бихме искали да знаем защо икономическата политика е такава, каквато е, а не каквато трябва да бъде”. Това е очевидно позитивистка гледна точка, която заобикаля старите нормативни аргументи и се концентрира върху въпроси за приложението на допусканията, които приемаме за дадени и които са тези от диапазона на новата класическа макроикономика. Началото на тази гледна точка е известната статия на Кидланд и Прескот,¹¹ в която авторите лансират идеята, че всяко политическо действие може да бъде успешно само ако се ползва с доверие. “Съвместимост” и “доверие” (надеждност, правдоподобност) скоро се превръщат в ключови думи в новата теория на икономическата политика, фокусираща върху “оптималните” средства за постигането на предполагаемо безспорни цели. “Най-доброто” стабилно правило не е това, което съответства на всяка дадена цел, а това, което се преследва от съответните власти последователно и следователно се ползва с доверие. В края на краищата идеята за “доверието” става толкова важна в теорията на икономическата политика, колкото са рационалните очаквания

¹⁰ Вж. The Economic Policy of the ECB. Frankfurt, The European Central Bank, 2004, особено гл. 3.

¹¹ *Kydland, F. and E. Prescott.* Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans. - Journal of Political Economy, 1977. Тази статия, заедно с много други в контекста на надеждността и “политиката” на икономическата политика, се съдържат в двата тома на Monetary and Fiscal Policy. Persson, T., G. Tabellini (eds.). Cambridge, Mass., The MIT Press, 1994.

в новата класическа макроикономическа теория. Всъщност двете идеи са взаимодопълващи се - наличието на надеждни правила на политиката е достатъчно, за да утвърди хипотезата за рационалните очаквания, превръщайки по такъв начин подразбиращата се природа на това допускане в по-силна, а не само тавтологична.

Появата на идеята за надеждността (credibility) в качеството ѝ на крайгъглен камък на новата теория на икономическата политика повдига някои въпроси, които по-рано не се смятаха за релевантни или важни за теорията. Кога правителствата имат интерес да са "последователни" и да изграждат "доверие"? Дали основната цел на политиците е да служат на идеята за социалното благосъстояние, или да увековечават властта си, или нещо по-лошо, да извличат "ренти" от нея? Дали е в техен интерес да правят, след като спечелят изборите, това, което са обещали, или да се опитат да заблудят електората с цел да спечелят следващите избори?

Ясно е, че това са "политически" въпроси, които стоят в сърцето на новата политическа икономия на икономическата политика.¹² Централната идея е за принципал-агента, като в този случай хората (избирателите) са принципалът, който избира (т.е. наема) политиците като агенти с мандат да прилагат този вид политика, който избирателите одобряват чрез това, че им предоставят мандата. Но дали агентите (политиците, правителството) имат същите цели като принципала (избирателите, хората)? Основното предположение в новата политическа икономия е, че може да съществува конфликт и несъвместимости между принципала и агентите и че тези конфликти налагат определени политически (електорални) ограничения върху приложението на икономическата политика.

Една добре известна хипотеза (която независимо от това не е изцяло потвърдена от емпиричните анализи) е за "политическия бизнес-цикъл", според която новоизбраните правителства проявяват тенденция да следват ограничителна стабилизационна политика непосредствено след изборите, а след това да преминават към експанзионистична политика (която намалява временно безработицата) преди следващите избори с оглед да си осигурят преизбиране. Ако подобни сценарии се приемат за репрезентативни за модерната демокрация, отговорът би бил да се въведат някакви ограничения върху политиците, да се "предпазват" те от изкушенията на неправилното поведение или нещо повече, да се осигурят необходимите конституционни уредби, които биха облекчили товара на тези политически ограничения, спъващи преследването на

¹² Вж. *Drazen, A. Political Economy in Macroeconomics*. Princeton, Princeton University Press, 2000; *Persson, T., G. Tabellini. Political Economics – Explaining Economic Policy*. Cambridge, Mass., The MIT Press, 2000.

последователна и надеждна икономическа политика. Когато фискалната политика е обвързана от дисциплината на балансирания бюджет, най-важната институционална разпоредба е независимостта на централната банка, която носи отговорността за паричната политика. Ако централните банки са независими от правителствата, те не биха приспособявали електоралните си предпочитания за преминаване от стабилна към експанзионистична парична политика и по този начин биха били гарантирани последователност и надеждност. По-нататък, по-дълбоки конституционни правила могат да бъдат изследвани заедно с избирателните закони с цел да се постигне вероятността от последователни и надеждни решения на икономическата политика. Многобройната литература върху икономическите ефекти на конституциите,¹³ запълваща пропастта между икономическата теория и политическата мисъл, е най-добрият свидетел за такава линия на разсъждения.

От тази гледна точка се приема, че политиките са преди всичко заинтересувани от самите себе си (своя интерес), което ги прави опортюнисти с това, че или преследват служба (*office-seeking*), или се стремят към преизбиране (*re-election-seeking*). В противоположния край на тази линия на мисълта (която е отвъд старата теория на икономическата политика) политиките са “партизани” (или с идеология), т.е. избиращи политика по такъв начин че да максимизират една функция на социалното благосъстояние, която поставя непропорционално голяма тежест на предпочитанията на онези социални групи, подкрепящи конкретната политическа партия. Модерната теория на политическата икономия пренебрегва ролята на идеологическите съображения и политическите партии в разработването и приложението на икономическата политика, а вместо това подчертава потенциалния конфликт между избиратели и политици, като че ли те са участници в некооперативна игра. Тази перспектива е полезна за изследователите, защото тя е аналитично изпълнима със стандартните математически техники на анализ, може би тя е и релевантна в съвременната рамка на отслабени идеологии и целесъобразности, наложени от нуждите на глобализацията. Ако политиките (и политическите партии) наистина имат опортюнистично поведение, тогава с цел да се обясни икономическата политика в модерните демокрации ще трябва да започнем с предефиниране на понятието “демокрация”, а едва след това да мислим за “икономическа политика”. Подобна гледна точка, повдигаща фундаментални въпроси, които са отвъд сферата на икономическата теория, е твърде далеч от простата кейнсианска перспектива за доброжелателното правителство или

¹³ *Persson, T., G. Tabellini. The Economic Effects of Constitutions. Cambridge, Mass., The MIT Press, 2003.*

за правителство, което знае кое е най-доброто за хората. Такова правителство може да бъде или щедър обществен слуга, или щедър диктатор, но диктаторите, щедри или не, могат да действат срещу своя народ.

Техниките и мисловната рамка на теорията на игрите доказаха, че са много полезни в изучаването на важни проблеми в икономикса, особено по отношение на пазарното поведение и регулиране, а също в областта на разрешаването на конфликтите в политиката. Тяхното приложение към проблеми на икономическата политика е очевидна стъпка към разширяване на използването им в степента, в която възприемаме политико-икономически подход. Априорните несъвпадения в предпочитанията и целите на индивидите, групите от индивиди (групи за натиск, лобита и т.н.), запазените интереси и правителствените служители, изложени на одобрението на избирателите, правят тази перспектива изключително интересна и сигнализират за превземането на политическия анализ от икономическия.¹⁴ Но тя също представлява извинение за заобикалянето на основния нормативен въпрос каква трябва да бъде икономическата политика в полза на анализиране на това как се прави тя и как се прилага. Можем само да спекулираме върху природата на демокрацията с цел да приемем, че подобни нормативни въпроси могат по всяко време отново да се появят, а вероятно и да възродят някои стари теоретични противоречия.

¹⁴ Вж. Perspectives on Public Choice. Mueller, D.C. (ed.). New York, Cambridge University Press, 1997.